
Halid GANIJA¹

Kritički osvrt na pljačke banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao oblik krivičnog djela razbojništva

Globalizacija svijeta nastala kao ekonomska potreba u drugoj polovini XX vijeka u prvim godinama trećeg milenija dobila je na intenzitetu. To nije moglo mimoći BiH, kao ni ostale države bivše Jugoslavije, ali ni Sovjetski Savez i širi region Balkana. Sve te zemlje prolaze mukotrpan i težak put ekonomske tranzicije vlasništva i transformacije političkog sistema. Za njih se može konstatovati da su to najsiromašnije zemlje u regionu i da su zemlje sa visokom stopom kriminala.

Bosna i Hercegovina je dio tog svijeta. Kako kriminal nema granice, žilav je i pokretljiv to je razumljivo da se iz tih regiona prenio i u BiH. To se naročito odnosi na «nove oblike kriminala» kao što su trgovina ljudima, organizovana prostitucija, pljačke banaka, terorizam i drugi. Za njih bi se moglo reći da su «uvozne» promjene u strukturi zločina u BiH.

Sigurnost građana zemalja u tranziciji je izuzetno važno pitanje kojim se bavi politička doktrina, ekonomska i kriminološka znanost, sve sa ciljem da se iznađu praktična rješenja koja bi u organizacionom i praktičnom smislu podigla na veći nivo zaštitu građana i njihove imovine. Tranzicija kao sistem promjene vlasništva i ukupnih društvenih odnosa razorila je ranije društvene i državne mehanizme zaštite, a da još uvijek u većini zemalja nije uspostavila nove efikasne sisteme. Jedan od tih sistema je policija koja je u ovom momentu

¹ Mr. sci, MUP FBiH

organizovana na entitetskom nivou. Takvu organizaciju omogućuje Dejtonski mirovni sporazum po kojem se BiH sastoji od dva entiteta, ali se već sada u praksi pokazuju ozbiljni nedostaci navedenog sporazuma koji za posljedicu imaju porast kako općeg tako i posebnog kriminaliteta.

Također, još jedan bitan mehanizam zaštite u FBiH jesu agencije za zaštitu ljudi i imovine. U ovom radu posebno se osvrćemo na nedostatak normativnih rješenja i slabosti u postojećim rješenjima kod novog načina zaštite privatne i državne imovine. Rezultat toga je da danas imamo brojne zaštitarske agencije, koje između ostalog, vrše i zaštitu banaka i njihove imovine. Prema evidencijama MUP-a FBiH 27 agencija je podnijelo zahtjev i dobilo odobrenje za nabavku oružja i municije u svrhu zaštite.¹ Prema podacima istog izvora, do sada je na Policijskoj akademiji F MUP-a za čuvara osposobljeno i dobilo certifikat 4. 820 polaznika. Postojeća pravna rješenja koja propisuju rad agencija su manjkava, te još nije pravno riješeno pitanje o minimalnim mjerama zaštite novčarskih institucija.

To ne samo da ne sprečava kriminalitet, već naprotiv dovodi do porasta njegovih najtežih oblika, o čemu govori i primjer porasta krivičnih djela razbojništva i razbojničke krađe na imovinu banaka i drugih novčarskih institucija koje posluju sa gotovim novcem. U posljednjih nekoliko godina, a posebno od kada agencije za zaštitu preuzimaju zaštitu banaka, znatno se povećao broj razbojništava. Ovo krivično djelo je bilo nepoznato na ovim prostorima i za njega se može reći da je „uvezeno“.

Sve do sada navedeno dalo nam je dovoljno povoda da istražujemo krivična djela razbojništva i dosadašnju aktivnost i rezultate rada ovih agencija, te da kritički sagledamo njihove manjkavosti. One su brojne i raznovrsne, ali se sve mogu svrstati u dvije osnovne grupe. Jedne su objektivne, a druge subjektivne naravi.

U objektivne ubrajamo upravo manjkavosti postojećeg Zakona o agencijama za zaštitu ljudi i imovine i nedostatak propisa o minimalnim mjerama zaštite u poslovanju s gotovim novcem i

vrijednostima koji su svakako u nadležnosti Federacije. Naime, postojeći Zakon o agencijama za zaštitu ljudi i imovine je definisao osnivanje agencija i njihov rad, propisao sredstva pri vršenju tih.² Obzirom da je ovo zakon koji prvi put na ovim prostorima reguliše ovu oblast, donekle je riješeno vrlo važno pitanje zaštite ljudi i imovine. Međutim, određene odredbe istog nisu na najadekvatniji način riješile neka pitanja.

To se prevashodno odnosi na način i dužinu obuke kandidata kojom se osposobljavaju za budućeg čuvara – zaštitara. Postojeći šestodnevni program obuke nije dovoljan za kvalitetno osposobljenog i obučenog čuvara koji će sutra imati vrlo odgovornu ulogu u sistemu zaštite. Dosadašnja iskustva su potvrdila da je određeni broj čuvara nekada, pa i danas, u direktnoj ili indirektnoj vezi sa osobama sklonim vršenju krivičnih djela, između ostalih i pljački banaka. Naime, neka analitičko-operativna istraživanja pokazala su vremenom da je veoma visok postotak slučajeva pljački, teških razbojništava i ostalih oblika teških krivičnih djela u kojima se pokazala neposredna povezanost između izvršioca tih djela i osoba koje su na direktan ili indirektan način imala ulogu zaštite ljudi i imovine.

Subjektivni faktor nije za zanemariti, naprotiv vrlo je bitan. Naime, stiče se utisak da vlasnici agencija i odgovorne osobe, prioritet daju profitu a ne sigurnosti, jer je država i omogućila osnivanja agencija s ciljem povećanja stepena sigurnosti. Zatim, navedeni zakon je pružio mogućnost da se agencije mogu udruživati u komoru kao svoje strukovno udruženje koje bi imalo status pravnog lica putem kojeg bi se unapređivao rad agencija i predlagalo nadležnim organima vlasti rješavanje pitanja iz djelokruga agencija. Nažalost, dosadašnje inicijative pokrenute od strane respektabilnih agencija u oblasti zaštite ljudi i imovine nisu polučile očekivane rezultate tako da danas ne postoji takvo strukovno udruženje. Govoriti o razbojništvima i nasrtaju na imovinu navedenih institucija a ne spomenuti ulogu i odgovornost agencija za zaštitu ljudi i imovine bilo bi nekorektno

²Službene evidencije MUP-a Kantona Sarajevo i MUP-a FBiH

naspram policije kada se zna da tu imovinu danas u FBiH putem fizičke i tehničke zaštite osiguravaju upravo ove agencije.

Naime, jedno od najstarijih imovinskih krivičnih djela s naglašenim elementima nasilja jeste razbojništvo. Otimač se uvijek smatrao zločincem. I najprimitivnija plemena razvijala su metode za sprečavanje, otkrivanje i kažnjavanje u slučajevima kod kojih se primjenom sile prisvajala imovina drugih pripadnika plemena. U pravnom smislu pojam razbojništva bio je kroz istoriju podložan promjenama.

Privatno rimsko krivično pravo obuhvatalo je kao krivična djela ona koja su prema rimskim pravnim nazorima vrijeđala samo privatne probitke kao što su tjelesne povrede, oštećenje stvari te različite vrste krađa. U srednjem vijeku poznati su slučajevi: presretanja na putevima, vitezovi razbojnici i razbojničke družine, pomorski gusari, a na području balkanskih zemalja koje su bile pod turskom vlašću – hajdučije.

Brojni filmovi i TV serije, posebno zapadne, baziraju priču na nekoj oružanoj pljački u kojima se mogu vidjeti razne varijante oružanih napada.

S pravnog i kriminološkog stajališta, posebno onog koji se odnosi na suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta, krivično djelo razbojništva uvijek je aktuelno. Općenito, izvršenje razbojništva, a posebno oružane pljačke banaka nailaze na posebnu pažnju javnosti, a neefikasno otkrivanje učinitelja izaziva osjećaj nesigurnosti i uznemirenosti građana, što će svakako uticati na opće stanje sigurnosti. U svijetu se smatra da je upravo stanje i kretanje razbojništava pokazatelj sigurnosti građana i mogućnosti djelovanja države u njihovoj zaštiti.

Krivično djelo razbojništva se relativno lahko izvodi, brzo se uklapaju u današnji tempo života jer pljačka donosi najčešće gotov novac, brzo i bez previše truda. U 2004. i 2005. godini na prostoru FBiH opljačkane su 23 banke i jedna pošta, kojom prilikom je opljačkano više od 2. 600.

000 KM. Samo u toku 2006. godine izvršeno je 5 velikih pljački banaka ili novca u transportu gdje je opljačkano blizu 10 miliona KM, što pokazuje da je ova vrsta krivičnih djela u rapidnom porastu. Ovo upućuje na hitnost djelovanja onih koji vrše zaštitu i pratnju novca da moraju ozbiljnije shvatiti svoju ulogu, odgovornost i težinu posla. Pomenute pljačke i nastala šteta stvorice nepovoljan sigurnosni ambijent kod građana.

Razbojništvo je općenit i preširok pojam da bi bio koristan u diskusiji i određivanju strategije suzbijanja razbojništva. Danas su to slučajevi od otimanja mobitela do pljački banaka. Zato treba pobliže odrediti pojavni oblik, način izvršenja, te ukazati na faktore koji upućuju na to da li se radi o učinitelju amateru ili profesionalcu. Zbog toga istraživanje pojavnih oblika krivičnih djela, u kriminološkim istraživanjima ima posebnu važnost za etiologiju i prevenciju kriminalnog ponašanja.

Shodno izloženom, u narednom periodu, u cilju podizanja većeg stepena sigurnosti imovine i ljudi, bilo bi neophodno poduzeti slijedeće:

- Donijeti Zakon o minimalnim mjerama zaštite u poslovanju s gotovim novcem i vrijednostima, kojim urediti minimalne sigurnosne uslove zaštite osoba, novca i vrijednosti za pravne i fizičke osobe koje posluju gotovim novcem i vrijednostima, načina prikupljanja, čuvanja i korištenja podataka pribavljenih primjenom tehničkih sigurnosnih sredstava, zatim izvršiti kategorizaciju novčarskih institucija.
- Donijeti zakon o agencijama za zaštitu ljudi i imovine na državnom nivou,
- Formirati komoru kao strukovno udruženje agencija za zaštitu,
- Vršiti strožiju provjeru podobnosti polaznika obuke za sticanje ceretifikata za tehničku i fizičku zaštitu, kao i odgovornih osoba,
- Povećati fond sati i kvalitet obuke kandidata za sticanje certifikata,
- Korisiti kvalitetnija sredstva i opremu za tehničku zaštitu i transport novca i propisati standarde opreme koja se koristi prilikom obavljanja raznih oblika tehničke zaštite,
- Uozbiljiti odnos prema ovoj vrsti djelatnosti,

- Stvoriti partnerski odnos između policije i agencija u skladu sa zakonskim ovlaštenjima,
- Pojačati nadzor nad radom agencija i službi unutrašnje zaštite.

Literatura

1. Bakić Ibrahim, Sociologija nasilja, Dom štampe dd Zenica, 1997.
2. Cajner I. Razlike u obiteljskim prilikama između ranije neprijavljeni i ranije prijavljenih počinitelja razbojništva i razbojničke krađe, Kriminologija i socijalna integracija, Fakultet za defektologiju Zagreb, 1993.
3. Milutinović M. Kriminologija sa osnovama kriminalne politike i penologija, Savremena administracija Beograd,
4. Zakon o Agencijama za zaštitu ljudi i imovine "Službene novine Federacije BiH", broj 51/02
5. Službene evidencije MUP-a Kantona Sarajevo i MUP-a FBiH